

Валентина МОРОЗ
кандидат філологічних наук, доцент,
докторант Класичного
приватного університету
(м. Запоріжжя)

УДК 007 : 304 : 001

Теоцентрична модель релігійної комунікації

Статтю присвячено дослідженню моделей (симетричної, асиметричної) релігійної комунікації, виявленню їхньої структури. Звернено увагу на теоцентричну модель як духовний феномен, представлений такими формами вияву: людина – Боже творіння; небо – земля; Сонце, Місяць і зірки; рослинний і тваринний світ – найвища краса Творця; мова людини – дар Божий; істина – Бог; Бог – недосяжний.

Ключові слова: релігійна комунікація, трансцендентний, християнська публіцистика, теоцентрична модель.

Постановка проблеми. Релігійна комунікація, її моделі, види, функції, енергетичний потенціал потребує дослідження в публіцистичних, журналістських текстах, засобах масової інформації. З огляду на це, актуальності й особливої ваги набуває питання вивчення її естетичного, емоційного, духовного, мистецького аспектів. Дослідження релігійної комунікації як багатоаспектного феномена потребує використання різних підходів до її аналізу, серед яких виокремлюємо метод опозицій, симетрії/асиметрії, когнітивний підхід. Теоцентричний аспект дасть можливість утворити теоцентричну парадигму: людина – Боже творіння; рослинний, тваринний світ – творіння Бога, мова – Божий дар; істина – Бог; Бог – недосяжний; Бог – краса, світло тощо. Багатоаспектний підхід передбачає використання методів із різних галузей знань: богослов'я, історії Церкви, релігієзнавства, філософії, культурології, психології, когнітології, соціолінгвістики тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень комунікативного простору чільне місце посідає релігійна комунікація (Л. Мітрохіна, О. Лосева, Н. Мечковська, І. Бугайова та ін.). Формуванню традицій православної проповіді, дискурсу православної різдвяної проповіді, лексико-синтаксичним особливостям православної

проповіді XVIII ст., теорії мовленнєвих жанрів церковно-релігійної проповіді присвячені праці Р. Жолудя (2002), С. Кота (2006), А. Моллаєвої (2004), М. Расторгуєвої (2005). Комунікативні стратегії і тактики у мовленнєвому жанрі сучасної православної проповіді досліджує Г. Савін (2009), структурно-семантичну характеристику російської православної проповіді кінця XX – початку XXI ст. – О. Масурова, історію і сучасність у православній проповіді як феномена російської культури – Л. Айснер, проблеми жанру і стилю у проповідях митрополита Філарета (Дроздова) – М. Сибірєва (2008). Оpozитивній проблематиці присвячені дисертаційні дослідження О. Сидорова (2000), В. Купріянової (2002), Ю. Сухомлинової, Н. Моспанової, О. Дзюби, О. Воробійової (2005), М. Шарданової (2006), І. Санаєвої (2007), О. Пономарьової, Е. Хутової, Т. Хвесько (2008), Ю. Васильєва (2010), Н. Писар, Н. Кирилліної, П. Буланова, Н. Попової, Б. Кулапіна (2011) та ін. Не менш важливою й актуальною є тема дослідження симетрії/асиметрії (І. Пономаренко, Ю. Хісматулліна (2005), К. Зубкова (2011) та ін.

Мета статті – проаналізувати парадигму теоцентричної моделі релігійної комунікації, феномени її вияву.

Виклад основного матеріалу. Теоцентричну модель релігійної комунікації можна представити у вигляді схеми:

1. *Людина – Боже творіння.* Компонент *людина* поширюється: а) обставинними й атрибутивними відношеннями: за образом Нашим, за подобою Нашою, за образом Своїм: І сказав Бог: Створимо людину за образом Нашим, за подобою Нашою, і нехай володарює вона над рибою морською і над птахами небесними, і над скотиною, і над усією землею, і над усілякою гадиною, що повзає по землі [1, с. 2]; І витворив Бог людину за образом Своїм, за образом Божим утворив її; чоловіком і жінкою витворив їх [1, с. 1]; б) додатковими відношеннями: Адам спізнав Єву, дружину свою; І вона завагітніла й породила Каїна і сказала: Надбала я людину від Господа [1, с. 8].

2. *Людина (чоловік і жінка) – Божі творіння:* І утворив Господь Бог із ребра, взятого у чоловіка, жінку, і привів її до чоловіка [1, с. 3]; І сказав чоловік: Ось, ця кість од кісток моїх і плоть від плоті моєї; вона буде називатися жінкою: бо взята від чоловіка [1, с. 3]; Ось родовід Адамів: у день коли Бог утворив людину (чоловіка), за образом Божим витворив її [1, с. 7]; Чоловіка і жінку витворив їх, і благословив їх, і дав їм і́м'я: Адам, в день утворення їхнього [1, с. 7]. Вагому роль виконують дієслова з підсилювальним сполучником і: *і утворив, і благословив, і дав і́м'я.*

3. *Чоловік – жива душа:* Господь, створивши чоловіка із тліну земного, вдихнув в обличчя його *дихання життя*, і став чоловік *душею живою* [1, с. 3].

4. *Рослинний світ – творіння Бога:* І сказав Бог: Нехай вродить земля *траву, ярину*, що сіє насіння, *дерево* плідне, що приносить за родом своїм плід, в котрому насіння його на землі. І сталося так [1, с. 3]. Компоненти *трава, ярина, що сіє насіння – дерево плідне, що приносить плід*, утворюють своєрідну бінарну модель: І вродила земля *траву, ярину*, що *сіє насіння* за родом її, і *дерево*, що приносить плід, в котрому насіння його за родом його [1, с. 3]. У гармонії і красі речей простежуються найвища краса Творця: І виростив Господь Бог із землі всіляке дерево, приємне для ока і придатне для харчу, і *дерево життя* посеред раю, і *дерево пізнання добра і зла* [1, с. 2].

5. *Тварини і птахи – живі творіння Бога:* І сказав Бог: Хай утворить вода удосталь *рухливих живих істот*; і *птахи* нехай полетять над землею, по тверді небесній [1, с. 4]. Опозиції *земля – небо; істоти – птахи, риба – птахи* поширюються атрибутивними відношеннями *рухливий живий, великий, всілякий, крилатий*. І утворив Бог рибу велику і всіляку істоту живу, що рухається, котрих утворила вода за родом їхнім, і птахів крилатих за родом їхнім [1, с. 4]. Опозиції *небо – земля, світло – птьма, день – ніч, вечір – ранок* утворюють бінарні моделі релігійної комунікації. Досить пошире-

ною є структура з опозиційних компонентів *небо – земля*. На початку утворив Бог *небо* і *землю* [1, с. 1]. Лексеми *земля, морок, безодня, вода* і *Дух Божий, Бог – світло* створюють опозиційну структуру, у якій домінують правосторонні компоненти: Спочатку земля була сневидна і пустельна, і морок на поверхні безодні; і Дух Божий ширяв над водою” [1, с. 1]. Наступна модель *світло – птьма* репрезентує вияв світлих сил і перевагу їх над темними, тому актуалізується зміст лівого компонента: І побачив Бог *світло*, що воно гарне; і відділив Бог *світло* від *птьми* [1, с. 1]. Іменникова опозиція *світло, день – птьма, ніч, вечір – ранок, сонце – місяць* утворює двочленну структуру з компонентами часової семантики: І назвав Бог *світло* *днем*, а *птьму* *ніччю*. І був *вечір*, і був *ранок* [1, с. 1]; І утворив Бог *два світила* великі: *світило більше*, для проводу *дня*, і *світило менше* – для проводу *ночі*, і зорі [1, с. 1].

6. *Людина має Божий дар – слово*. Ним вона називає предмети, явища, події подібно до того, як у Біблії Адам дає назву всім тваринам і птахам: Господь Бог витворив із землі всіх тварин польових і всіх птахів небесних, і привів до чоловіка, аби побачити, як він *назве* їх, і, щоби, як *назве* чоловік кожну живу істоту, таким і було б їй ім'я [1, с. 6]; І назвав чоловік ймення всім тваринам і птахам небесним і всім звірям польовим: але для чоловіка не знайшлося помічника, схожого на нього [1, с. 6]; І *назвав* Адам ім'я дружині своїй Єва, бо стала вона матір'ю всіх живих [1, с. 7]; Від них заселилися острови народів на землях їхніх, кожний за *мовою* своєю, за племенем своїм, у народах своїх [1, с. 16].

7. *На всій землі одна мова і слова одні – змішав Господь мову всієї землі*. Асиметричні відношення виражають компоненти *люди, мова* і компоненти *Бог, Вавилон*, які утворюють опозицію. Лівосторонні елементи *люди, мова* поширюються дієслівними одиницями на позначення: а) процесів руху, результату дії: *рушили, знайшли, поселилися*: Рушивши зі Сходу, вони (люди) знайшли на землі Шінеар рівнину і поселилися там [1, с. 17]; б) процесів мислення, говоріння: *сказати, говорити*: І *сказали* [вони] одне одному: наробимо цеглин і обпалимо вогнем. І стала у них цегла замість каміння, а земляна смола замість вапна [1, с. 17]; І *сказали* вони: збудуємо собі місто і башту, висотою до небес; і вчинимо собі ім'я передніше, аніж розповсюдимось по лице всієї Землі [1, с. 17]. Компоненти *Бог, Вавилон* поширюються дієсловами із значенням руху: *зійти, розсіяти, змішати*: І *зійшов* Господь оглянути місто і башту, котрі споруджували сини людські [1, с. 18]; *Зійдімо* ж, і *змішаймо* там мову їхню так, щоб один не розумів мови іншого [1, с. 18]; І *розсіяв* їх Господь звідти по всій поверхні землі; і вони перестали будувати місто [1, с. 18]; А тому дано йому ім'я: Вавилон (змішання), бо там *змішав* Господь мову всієї землі, і звідти *розсіяв* їх Господь по всій поверхні землі [1, с. 18].

У релігійній практиці значущими є два головні напрямки комунікації: від Бога – через пророка (наставника, священика) – до людей і від людей – через пророка (наставника, священика) – до Бога. Структура *слово Господа до Аврама; Аврама до Господа* характеризується симетричними відношеннями: Після цих подій було *слово Господа до Аврама* у видінні і сказано: Не бійся, Авраме; Я твій щит, нагорода твоя вельми зросте [1, с. 23]; *Аврам сказав: Господе, Боже!* Що Ти даси мені? Я лишаюся бездітним; І керуючий у домі моему, сей Елі-Езер (Бог поміч) із Дамаску [1, с. 23]; *І було слово Господнє до нього*, і сказано: Не буде він, [Елі-Езер] твоїм спадкоємцем; але той, хто вийде із нутра твого, буде твоїм спадкоємцем [1, с. 24]; *І сказав [Господь] Аврамові*: Знай, що насіння твоє буде зайшлим на землі не своїй, і будуть рабами вони, і будуть пригнічувати їх чотириста літ [1, с. 24].

8. Структурна схема *Ангел Господній – люди (Агар, служниця Сарина)* є симетричною моделлю: І знайшов її *Ангел Господній* біля джерельця води в пустелі, коло

джерела по дорозі в Суру; І сказав їй: *Агаре, служнице Сарина!* Звідки ти прийшла, і куди ти йдеш?; *Ангел Господній сказав їй:* Повернися до господині своєї і підкорися їй; І сказав їй *Ангел Господній:* Примножуючи, розмножу потомство твоє так, що неможливо буде й порахувати його через таку безліч; І ще сказав їй *Ангел Господній:* Ось, ти вагітна, і народиш сина, і назвеш йому ім'я: Ізмаїл; бо почув Господь страждання твоє [1, с. 25]; І [назвала] *Агар Господа, котрий говорив до неї,* [цим] іменням: Ти Бог, який бачить мене. Бо сказала вона: Чи могла я також бачити тут Того, що бачить мене? [1, с. 25].

9. Асиметрична модель тричленної структури *цар – пророк – Бог:* А тепер поверни дружину чоловікові; бо він *пророк*, і помолиться заради тебе, і ти будеш живий; а якщо не повернеш, то знай, що неодмінно помреш ти, і всі твої [1, с.31]; І Мелхиседек, цар салімський, виніс хліба і вина: а він був *священиком* Бога Всевишнього [1, с.22]; І благословив його, і сказав: Благословенний *Аврам від Бога Всевишнього*, Владики неба і землі [1, с.22].

10. *Трансформація образу Господа у різних виявах* (грим, град, вогонь, палаючий смолоскип): І підніс Мойсей посоха свого *до неба*; і Господь озвався *громом і градом, і вогонь* розливався по землі, і послав Господь *град* на землю єгипетську [1, с. 120]; Коли зайшло сонце, і настала півтьма; ось, немовби *дим із горна, і палаючий смолоскип* пройшов між розтягнутими [тваринами] [1, с. 120].

Сакральний світ у релігійній комунікації – це вияв духовних сил, це внутрішній стан людини, її духовне єство, її шлях до пізнання Бога, піднесення душі до почуття Божественного. Єдиним методом пізнання трансцендентного світу є відчуття священного. У цьому аспекті слід зазначити, що будь-який зв'язок людини з Богом є енергетичним полем, у якому відбуваються процеси, пов'язані з прийняттям і перетворенням Божественної енергії. Безмежна віра Авраама простежується у випробуванні його перед Богом – принесення в пожертву Ісаака: *[Бог] сказав: Візьми [сина] твого, єдиного твого, котрого ти любиш, Ісаака; І піди на землю Морія, і там принеси його в усеспалення на одній з гір, про яку Я тобі скажу;* Авраам підвівся рано-вранці, осідлав свого віслюка, узяв із собою двох юнаків своїх та Ісаака, сина свого; *нарубав дров для всеспалення*, і рушив на місце, про котре сказав йому Бог; *І прийшли на місце, про котре сказав йому Бог; і влаштував там Авраам жертovníка, розіклав дрова, і зв'язавши сина, поклав його на жертovníка – зверху на дрова;* [Ангел] сказав: Не занось руки твоєї на юнака і не роби з ним нічого; бо тепер Я знаю, що *боїшся ти Бога, і не пошкодував сина твого, єдиного твого, для Мене;* То Я, *благословляючи, благословлю тебе*, і, множачи, примножу насіння твоє, мов зорі небесні, і, як пісок на березі моря; і оволодіє потомство твоє містами ворогів своїх; *І благословляться в потомстві твоєму всі народи землі за те, що ти підкорився голосові Моєму* [1, с.33].

Висновки. Теоцентрична модель релігійної комунікації має своєрідну парадигму і різні форми вияву: людина (чоловік і жінка) – Боже творіння; небо і земля, Сонце і Місяць, зірки – найвища краса Творця; рослинний і тваринний світ – витвір рук Господніх; мова людини – дар Божий; спілкування з Богом – це інформація від Господа про навколишній світ і перебування в ньому людини, це сприймання Божественної енергії, віра в Творця, його надприродну силу, піднесення душі до почуття Божественного і священного. Проблема дослідження бінарних моделей релігійної комунікації в біблійних текстах (небо – земля; світло – півтьма; сонце – півтьма; вечір – ранок; день – ніч; світило більше (сонце) – світило менше (місяць); чоловік – жінка; риба морська – птах небесний; звірі земні – птахи небесні; тварини польові – птахи небесні; трава – дерево) є актуальною сьогодні і потребує наукового розв'язання й теоретичного обґрунтування.

Перспективи подальших наукових пошуків у визначеному напрямі. Дослідження понятійно-категоріального апарату релігійної комунікації, її моделей, видів, функцій, енергетичного поля у біблійному дискурсі є актуальним сьогодні і потребує подальших наукових студій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / переклад проф. Івана Огієнка. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2009. – 1151 с.
2. Писарь Н.В. Дихотомия “Бог – дьявол” в древнерусской картине мира : дис. ... канд. филол. наук : специальность 10.02.01 / Н. В. Писарь. – Калининград, 2011. – 197 с.
3. Сидоров А.В. Дихотомия “духовное – не духовное” в современных социо-культурных реалиях : автореф. дис. ... канд. философ. наук : 09.00.06. – Алматы, 2000. – 28 с.

Валентина Мороз

Теоцентрическая модель религиозной коммуникации

Статья посвящена исследованию моделей (симметричной, асимметричной) религиозной коммуникации, выявлению их структуры. Обращено внимание на теоцентрическую модель как духовный феномен, представленный такими формами выражения: человек – Божье создание; небо – земля, Солнце, Луна и звезды; растительный и животный мир – высшая красота Творца, язык человека – дар Божий; истина – Бог; Бог – недостижим.

Ключевые слова: религиозная коммуникация, трансцендентный, христианская публицистика, теоцентрическая модель.

Valentyna Moroz

Theocentric model of religious communication

The article investigates the models of (symmetrical, asymmetrical) religious communication, identify their structure. Attention is paid to the theocentric model as a spiritual phenomenon represented by such forms of manifestation: the man – God's creation, the sky – earth, the sun, the moon, and stars, plants and animals – the highest beauty of the Creator, human language – a gift of God, the truth – God, God – unattainable.

Keywords: religious communication, transcendent, Christian journalism, theocentric model.